

УДК 737.1(477.87)«'18,'19,'23»

Андрій Бойко-Гагарін
доктор історичних наук,
старший зберігач фондів відділу «Музей
грошей»
Управління зв'язків з громадськістю та
фінансової обізнаності,
Департамент комунікацій, Національний
Банк України;
доцент кафедри мистецтвознавчої
експертизи,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв
(Київ, Україна)

Dr. hab. Andrii S. Boiko-Haharin
doctor of history (dr. habil), the senior
treasurer «Museum of money»,
National bank of Ukraine;
associate professor of art expertise
university department,
National academy of managing staff of
Culture and arts
(Kyiv, Ukraine)

boiko.gagarin@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4610-3665

ResearcherID: n-6985-2017

Володимир Мойжес
кандидат історичних наук,
директор Археологічного музею ім.
проф. Е. Балагурі
факультету історії та міжнародних
відносин,
доцент кафедри археології, етнології та
культурології
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
(Ужгород, Україна)

Dr. Volodymyr Moizhes
PhD in history, director of the E.A.
Balaguri Archaeological Museum
of the Faculty of History and International
Relations
SHEE «Uzhhorod National University»
(Uzhhorod, Ukraine)

volodymyr.moizhes@uzhnu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-4836-7042

Scopus Author ID: 57190844415

**НУМІЗМАТИЧНІ ЗНАХІДКИ З РОЗКОПОК ЦЕРКВИ НА ТЕРИТОРІЇ
УЖГОРОДСЬКОГО ЗАМКУ ЗА 2018, 2019 та 2023 РОКИ**

**NUMISMATIC FINDS FROM THE EXCAVATIONS OF THE
UZHGOROD CASTLE CHURCH IN 2018, 2019 AND 2023**

Summary

The Hungarian coin is widely known among the finds on the territory of Ukraine, but it has remained outside the attention of the scientists, sporadically highlighting only some individual issues. **The aim of the study** is to introduce into the scientific circulation and analyze the numismatic material discovered by archaeologists during the expedition of the Uzhhorod National University during 2018 – 2023. Also we try to analyze the numismatic material discovered by archaeologists in the context of the circulation of Hungarian coins in Ukraine.

The Conclusions. During the archaeological expedition of the Uzhhorod National University on the territory of the central nave of the Uzhhorod castle researchers discovered a significant number of coins from the Middle Ages and the early modern period, including contemporary forgeries. The largest number of coins discovered by archaeologists refers to Hungarian kingdom. The official coin in Hungary was first issued in 10th century, although the oldest Hungarian coins found in Transcarpathia date back to the reign of kings Koloman I Arpad (1095–1116) and István II Arpad (1105–1131). So it can be argued that the beginning of the penetration of Hungarian coins into Transcarpathia took place no earlier than the end of the 11th – the beginning of the 12th century, while the coin minting in Hungary lasted for more than a century.

Large coins of Charles Robert (1307–1342) were quite widely distributed in Ukraine, the finds are known in the historical territories of Volhynia, Podillia, Bukovyna and Transcarpathia. One grosz of Charles I Robert (1307–1342) was also discovered during the excavations of the Uzhhorod castle.

Until the end of the 14th century Hungarian coins were rarely found in Ukrainian lands but mostly Polish, Lithuanian, and Bohemian coins were in circulation. The Hungarian coins of Sigismund I of Luxemburg (1387–1437) had the most significant influx on the monetary market, at this time the new coin types appeared: parvuses, quartings and denars. The most famous coin of Sigismund I of Luxemburg (1387–1437) was parvus, the finds of which were spread in Transcarpathia. The complex of the numismatic finds discovered by the archaeological expedition of the Uzhhorod National University includes quartings and parvuses of Sigismund I of Luxembourg (1387–1437).

In the vicinity of the castle the archaeologists also discovered a large amount of stylistically similar denars minted during the reign of Vladislav I Jagiellon (1440–1444), Albert Habsburg (1437–1439) and Janos I Gunyadi (1446–1458).

During the reign of Mathias I Corvinus (1458–1490), denarius gained considerable popularity among the silver coins. A number of different types of coins were found on the territory of the Uzhhorod castle from low silver consist coins of 1467 to high-grade coins of 1471–1490.

In the period between 15th and 16th centuries the Hungarian denarii with image of the Mother of God began to appear on the territory of Western Europe, the first of which began to enter our lands from the time of the reign of Mathias I Corvinus (1458–1490) and Vladislav II Jagiellon (1490–1516). Hungarian coins with the image of the Mother of God held a strong position on the coin market of Bukovyna, Bessarabia, Transcarpathia and Galicia in the 16th century and the issue of this coin type lasted for over a century. According to the excavation materials of the Uzhhorod Castle were discovered the denars with the image of the Virgin Mary – issued by Rudolph II (1572–1608), Matthew (1608–1619) and Ferdinand II (1618–1625) of the Habsburgs.

With the beginning of the coin minting by Leopold I of Habsburg (1655–1705), a new stage in the monetary circulation begins. The last Hungarian coins found on the territory of the ruined church in the Uzhhorod castle were the duariususes of Leopold I of Habsburg from 1695–1707, minted in Kermenits.

In addition to Hungarian coins of various rulers, there were also foreign coins found in the Uzhhorod castle. The most valuable and rare coin is the silver denier of the county of Holland, minted during the reign of Floris IV, William II and Floris V in the years 1222–1243–1256.

A huge interest in the context of the role of the Bohemian coin on the territory of Ukraine has the one-sided heller of 1471–1516, minted during the reign of Wladyslaw II. We see rather interesting the forgery made by counterfeiters based on the prototype of the thaler of 1612 of the last master of the Teutonic Order in Prussia found during the excavations of the church of the Uzhhorod castle is. Other coins from the excavations of the church ruins of the Uzhhorod castle are small silver coins of the Polish-Lithuanian Commonwealth and Brandenburg-Prussia, the occupied by Sweden Baltic lands, as well as coins minted in various lands of the Holy Roman Empire, which were distributed in the 17th century on the territory of Central-Eastern Europe.

Also, the review of the numismatic collection from the Uzhhorod Castle church confirms that it corresponds to the chronological range of the monument. Its upper limit is determined by the beginning of the 18th century, which coincides with the time of the destruction of the temple. The lower limit needs certain clarifications.

Keywords: *Hungarian Kingdom, Uzhhorod Castle, church ruins, archaeological research, money circulation of Transcarpathia, silver coins, coin counterfeiters.*

Анотація

Угорська монета широко відома у знахідках на території України, в той час як ретельне вивчення особливостей її обігу досі перебувало поза увагою науковців, спорадично висвітлювалися лише окремі питання. Мета дослідження. Вести в науковий обіг та проаналізувати нумізматичний матеріал, виявлений археологами під час розкопок руїн церкви на території Ужгородського замку, що

відбувались у період з 2018 по 2023 роки. Навести аналіз виявленого археологами нумізматичного матеріалу в контексті обігу угорської монети в Україні.

Висновки. Під час археологічних досліджень експедиція Ужгородського національного університету на території центральної нави Ужгородського замку виявила значну кількість монет Середньовіччя та ранньомодерного періоду, в тому числі і тогочасні підробки. Найбільша кількість монет, виявлених археологами, відноситься до карбування королівства Угорщина. Офіційна монета в королівстві Угорщина була вперше випущена у X столітті, хоча на території Закарпаття найдавніші угорські монети були зафіксовані за часів королів Коломана I Арпада (1095–1114) та Іштвана II (1114–1131). На тепер можна стверджувати, що початок проникнення угорської монети на Закарпаття відбувся до кінця XI – початку XII століття, в той час як власне монетне карбування в Угорщині тривало вже понад століття.

До кінця XIV століття у знахідках з українських земель рідко зустрічалися угорські монети, на відміну від польських, литовських та богемських монет, якій й перебували в обігу. У період між XV і XVI століттями на території Західної Європи почала з'являтися все більша кількість угорських денаріїв із зображеннями Богородиці, перші з яких почали проникати на наші землі з часів правління Матвія I Корвіна (1458–1490) та Владислава II Ягеллона (1490–1516). Монети королівства Угорщини із зображенням Богородиці у XVI столітті займали сильні позиції на монетному ринку Буковини, Бессарабії, Закарпаття та Галичини, а випуск монет цього типу тривав понад століття. За матеріалами розкопок Ужгородського замку виявлено денарій з образом Діви Марії емісії Рудольфа II (1572–1608), Матвія (160–1619) та Фердинанда II (1618–1625) Габсбургів. З початком карбування монет від імені імператора Леопольда I Габсбурга (1655–1705) починається новий етап у грошовому обігу. Останніми угорськими монетами, знайденими на місці зруйнованої церкви, що на території Ужгородського замку, є дуаріуси Леопольда I Габсбурга 1702–1703 років, викарбувані у Керменці.

Крім угорських монет різних володарів у знахідках з території церкви Ужгородського замку є й іноземні монети. Найціннішою та рідкісною монетою є срібний деньє графства Голландії, карбований за часів правління Флоріса IV, Вільгельма II та Флоріса V у 1222–1243–1256 роках.

Огляд нумізматичної колекції з церкви Ужгородського замку засвідчує, що вона відповідає хронологічному діапазону пам'ятки. Верхня її межа визначається початком XVIII століття, що якраз співпадає з часом руйнації храму. Нижня ж межа потребує певних уточнень.

Ключові слова: королівство Угорщина, Ужгородський замок, руїни церкви, археологічні дослідження, грошовий обіг Закарпаття, срібні монети, підробки для завдання збитків обігові.

Постановка проблеми. Угорська монета широко відома у знахідках на території України, в той час як ретельне вивчення особливостей її обігу у вітчизняній нумізматиці історіографії досі перебувало поза увагою науковців, спорадично висвітлювалися лише окремі питання.

Мета дослідження. Увести до наукового обігу та проаналізувати нумізматичний матеріал, що виявлений археологами Ужгородського національного університету під час досліджень середньовічної церкви, руїни якої розташовані на території Ужгородського замку. За три польових сезони (2018, 2019 та 2023 років) дослідникам цієї пам'ятки вдалось зібрати значну кількість монет. Відтак виникла необхідність навести аналіз виявленого нумізматичного матеріалу в контексті обігу угорської монети в Україні, а також особливостей грошового обігу Закарпаття доби пізнього середньовіччя – ранньомодерного часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питання особливостей обігу угорських монет у Східній Європі частіше лишалось поза увагою українських нумізматів. Висвітлення історії обігу монет королівства Угорщини в сучасній українській нумізматиці досить спорадичне. Серед публікацій в галузі нумізматики можна зустріти окремі роботи, присвячені, скоріше, досить рідкісним зразкам угорських монет з музейних зібрань. Зокрема відомий радянський нумізмат Всеволод Потін¹ увів в обіг перші мідні монети Угорщини з колекції Державного Ермітажу². Монети з колекції Одеського археологічного музею уведено до наукового обігу Тетяною Кокоржицькою³. Археологічні знахідки угорських монет на Буковині введено в науковий обіг доктором історичних наук, професором С. Пивоваровим та В. Калініченком⁴. Зокрема С. Пивоваровим висунуто цікаву тезу про використання угорських монет із зображенням образу Богоматері як релігійних медальйонів⁵.

Найбільш суттєвий доробок у фокусі вивчення угорської монети належить колективу археологів з Ужгородського національного університету, які регулярно вводять у науковий обіг нумізматичні знахідки замків Закарпаття: О. Дзембасом було опубліковано нумізматичний матеріал із Невицького замку⁶, І. Прохненком спільно з А. Сухар, та М. Жиленко – із замку Нялаб⁷, Невицького⁸ та Середнянського замків⁹. За останні роки значна кількість монет виявлена у результаті археологічних досліджень середньовічних церков Закарпаття. Вони

¹ Dobrovol'skij, Potin, 1971: 120–125.

² Наразі Державний Ермітаж здійснює незаконні археологічні розкопки в тимчасово окупованому Криму, тому співпраця із цією установою токсична.

³ Kokorzhickaja, 2016: 40–41.

⁴ Pivovarov, Kalinichenko, Pkiv, 2016: 210–211.

⁵ Pivovarov, 2007.

⁶ Dzembas, 2006: 160–165.

⁷ Prokhnenko, 2016: 153. Ibid. Prokhnenko, Zhylenko, 2016: 7–20.

⁸ Prochnenko, Suchar, 2005: 160–165.

⁹ Prokhnenko, 2017: 131–136.

представлені у низці статей. Це матеріали досліджень В. Мойжеса в Мужієві¹⁰, Батфі¹¹, Паладь-Комарівцях¹², а також Горянської ротонди¹³ і Замкової церкви¹⁴ в Ужгороді.

У цій статті дані з історії карбування та обігу угорських монет ми використали із публікацій зарубіжних вчених, зокрема словацьких дослідників Марека Будая¹⁵ та Т. Смелого¹⁶, сербського нумізмата Рашко Рамаданські¹⁷, литовського нумізмата Едуардаса Ремецаса¹⁸.

Викладення основних матеріалів дослідження. З початком карбування в Угорщині власної монети у період правління Стефана I Арпада (1000–1038) угорська монета починає поступово поширюватись у Європі. Вже за часів **Ласла I Арпада (1077–1095)** угорські денарії зафіксовано у знахідках у північній Сербії¹⁹.

Під час археологічних досліджень експедицією Ужгородського національного університету руїн церкви, що на території Ужгородського замку, в межах центрального нефу було виявлено денари королів Коломана I Арпада (1095–1114) та Іштвана II (1114–1131) (Табл. 2, 1–2). Наразі ці монети є найбільш ранніми угорськими монетами, виявленими в Україні. Це може вказувати на імовірний час початку проникнення угорської монети на Закарпаття – аж у кінці XI – на початку XII століття, коли власне карбування в королівстві відбувалося вже більше століття.

Також тут було виявлено денар Андрія III Арпада (1290–1301) (Табл. 2, 3).

Карбування перших грошових монет **Карла I Роберта Анжу (1307–1342)** розпочинається 21 березня 1330 року у місті Вишеград, що підтверджено писемними джерелами²⁰. Роком раніше розпочинає свою діяльність монетарня у Кремніці, яка з початком емісії золотих флоринів стала відомою у всій Європі. Курсове співвідношення угорських грошів Карла Роберта (1307–1342) до ранніх празьких грошів зафіксовано у писемних джерелах 1330 року як 3:4, хоча, враховуючи різницю якості вказаних монет, реальне їх співвідношення обраховується як 7:8²¹.

¹⁰ Mojzsesz, 2023: 147–174.

¹¹ Moizhes, 2019-a: 85–100.

¹² Moizhes, 2018-b: 109–116; Ibid. Moizhes, 2019-a: 85–100.

¹³ Mojzsesz, 2020: 225–248; Moizhes 2018-a: 150–173.

¹⁴ Moizhes, 2021: 37–50. Ibid. Moizhes, 2019-c: 20–21.

¹⁵ Budaj, Choma, 2013: 137–153.

¹⁶ Smělý, 2013: 41.

¹⁷ Ramadanski, 2014: 32–45.

¹⁸ Remecas, 2006: 22.

¹⁹ Ramadanski, 2014: 32–45.

²⁰ Budaj, 2013: S. 35.

²¹ Ibid. S. 35.

Гріш Карла I Роберта (1307–1342) був виявлений на території *Невицького замку*, зруйнованого у 1644 році²². Гріш Карла Роберта (1307–1342) також виявлено північніше Тернополя разом із 20 празькими грошами у 2020 році²³. Найбільший за вмістом скарб обрізаних празьких грошів із монетами Карла I Роберта (1307–1342) виявлений у Золочівському районі і містив майже 700 монет, серед яких 200 монет Казимира III, 100 монет Владислава Опольського, 20 монет Людовіка Угорського, 10 краківських монет Казимира III, декілька угорських грошів Карла Роберта, а також 692 празькі гроші Карла IV, з яких лише 3 екземпляри цілі, а інші виявились обрізаними²⁴. Три монети Карла Роберта були виявлені при археологічних дослідженнях Горянської ротонди, що на околиці Ужгорода²⁵.

Отже, гроші Карла Роберта (1307–1342) поряд із празькими грошима були достатньо поширеними в Україні, про що свідчить ареал знахідок на сучасних територіях Волині, Поділля, Буковини та Закарпаття. Один гріш Карла I Роберта (1307–1342) також був виявлений під час розкопок руїн церкви, що на території Ужгородського замку (Табл. 5, 1).

Відчутний слід в історії грошового обігу Західних регіонів сучасної України залишили денарії **Людовіка (Лайоша) I Великого (1342–1382)**, які складають суттєву частку серед нумізматичного матеріалу, зібраного під час археологічних досліджень руїн замкової церкви в Ужгороді. Тут виявлено три денарії, в тому числі один – із найбільш поширених типів із зображенням т. зв. «голови сарацина» (Табл. 2, 4–6).

До кінця XIV століття угорські монети досить рідко зустрічаються у знахідках з українських земель, поступаючись монеті польській, литовській та богемській. Найвідчутніший вплив на тогочасний грошовий ринок мали угорські монети короля **Сигізмунда I Люксембурзького (1387–1437)**; з'являються нові типи монет: парвуси, квартинги та денарії. Найдрібнішою срібною монетою Сигізмунда I Люксембурзького був парвус, знахідки якого переважають на Закарпатті. Король Сигізмунд також розпочав карбування денаріїв, які відрізняються високою пробою (близько 80%) срібла та сталістю стилю, відповідно, денарії із зображенням подвійного хреста швидко поширилися на грошовому ринку та стали популярними і на українських землях.

Монети Сигізмунда I Люксембурзького переважають за кількістю серед комплексу нумізматичних знахідок, виявлених під час археологічних досліджень руїн церкви, що на території Ужгородського замку. Загалом у зібраній колекції пам'ятки їх нараховується 46 екземплярів (тобто, біля 44% від загальної кількості монет Угорського королівства). Найчастіше серед монет Сигізмунда I

²² Dzembas, 2006: 160–165.

²³ Kryzhanivskiy, 2013: 44–45.

²⁴ Kryzhanivskiy, 2019-2020: 24–25.

²⁵ Moizhes, 2018-a: 153, Рис. 15, 1-3; Mojzsasz, 2020: 232, 15. kép., 1–3.

Люксембурга зустрічаються кватрінги (Табл. 3, 1–2) а також парвуси (Табл. 2, 7–10). Досить дрібна срібна монета – парвус, набула поширення у грошовому обігові Закарпаття, іноді у скарбах їх налічується тисячі.

Тут же зазначимо, що на території досліджуваної пам'ятки в одиничних екземплярах виявлено такі номінали Сигізмунда I Люксембурзького, як дукат (Табл. 1, 1) та денарій (Табл. 1, 2).

Правління **Владислава I Ягеллона (1440–1444)** було досить нетривалим, натомість кількість карбованих у період його правління монет була значною. Більшість серед угорських монет Владислава I Ягеллона складають денарії. Два різні денарії було виявлено під час розкопок церкви Ужгородського замку. Кілька монет, стилістично подібних до цих денаріїв, карбованих від імені Альберта Габсбурга (1437–1439) та Яноша I Гун'яді (1446–1458), також були виявлені археологами (Табл. 5).

За період правління **Матяша I Корвіна (1458–1490)** денарієва монета поступається за популярністю срібним оболам. На території церкви Ужгородського замку було виявлено оболі різних типів, від низькопробних монет 1467 року (Табл. 1, 4) до більш якісних монет 1471–1490 років (Табл. 1, 5; Табл. 3, 6; Табл. 5, 4). Виявлені дрібні оболі Матвія I Корвіна карбувались із якісного срібла, тому могли відігравати важливу роль у грошовому обігові як популярні монети, що користувались попитом. У цей час з'являються денарії із зображенням Діви Марії та з легендами, виконаними готичним шрифтом (Табл. 3, 4; Табл. 5, 5).

З часу правління **Владислава II Ягеллона (1490–1516)** срібні денарії, що поширилися у грошовому обігові, характеризуються сталістю стилю та ваги. Це денарії, що несуть на аверсі зображення угорського герба та **зображення Діви Марії** з немовлям Ісусом на реверсі, мають стандартне формулювання та скорочення легенд. Ці монети королівства Угорщини у XVI столітті займали домінуючі позиції на грошовому ринку Буковини, Бессарабії, Закарпаття та Галичини, емісія монет цього типу тривала понад століття. У скарбах угорські денарії зустрічаються також і на території Волині, Поділля, Полісся та Подніпров'я. З 1531 по 1548 рік в Угорщині на головному монетному дворі королівства – Кремниці (суч. Словаччина), карбували понад 15 млн денаріїв щорічно, протягом наступних десятиліть обсяги виробництва досягли показника 16,8 млн денаріїв²⁶. Найбільшої популярності денарії із зображенням Діви Марії цього типу досягають у середині XVI століття, на цей же час припадає і пік використання їх як прототипів для фальшування з метою завдати збитків обігу.

Угорські денарії стали активно використовуватися у грошовому обігові на Буковині у XIV–XV століттях. На місцевому грошовому ринку їх називали

²⁶ Ohui, 2010: 170.

«бани»²⁷. До речі, прикметний також факт використання на території Буковини перфорованих угорських денаріїв XVI століття із зображенням Діви Марії як релігійних медальйонів та підвісок-оберегів, що були виявлені археологами в тому числі й у похованнях, – перфоровані денарії виявлено в районі грудей померлих²⁸. Ареал обігу угорських денаріїв із зображенням Діви Марії суттєво ширший порівняно з ареалом обігу більшістю інших угорських монет. Денарії середини XVI століття також відомі на Черкащині у складі великих скарбів²⁹. Угорські денарії із зображенням Діви Марії карбування 1557 та 1559 років виявлено археологами серед литовських півгрошів Сигізмунда II Августа (1548–1572)³⁰.

Під час археологічних досліджень руїн церкви на території Ужгородського замку було виявлено досить нечасті монети – гріш (Табл. 3, 7), денарії (Табл. 3, 9; Табл. 4, 1) та оболі (Табл. 3, 8; Табл. 5, 6) **Людовіка II Ягеллона (1516–1526)**, останнього короля Богемії та титулярного короля Галичини та Володимирії, після поразки якого у битві при Могачі у 1526 році проти військ Сулеймана I Пишного (1520–1566) та загибелі Угорщина на півтора століття потрапила під вплив Османської імперії. Популярність оболів не поступалась затребуваності на популярні на грошовому ринку денарії, про що свідчать знахідки з розкопок Ужгородського замку, де був виявлений також нечастий різновид угорських монет цього періоду – срібний гріш.

Надалі на грошовому ринку з числа угорських монет найбільшу популярність, окрім золотого дуката та срібного талера, набуває, практично, єдиний тип монети – денарії із зображенням Діви Марії, які за матеріалами з розкопок зруйнованої церкви Ужгородського замку належали емісії Фердинанда I (1526–1564) (Табл. 1, 6; Табл. 4, 3–5), Яноша I Заполья, 1528 рік. Ag. діаметр – 15×16 мм; вага – 0,41 г (Huszár, 881; С. II. 331А). (Табл. 5, 7), Рудольфа II (1572–1608) (Табл. 1, 7; Табл. 4, 6; Табл. 5, 8), Матвія (1608–1619) (Табл. 4, 7) та Фердинанда II (1618–1625) (Табл. 4, 8) Габсбургів.

Із початком карбування монет від імені імператора **Леопольда I Габсбурга (1655–1705)** настає якісно новий етап у грошовому обігу. З'являються монети різноманітних номіналів. Незважаючи на те, що від імені імператора Леопольда I Габсбурга на безлічі монетних дворів карбується і дрібна розмінна монета, найбільшу популярність у Східній Європі у другій половині XVII століття набирають лише два монетні номінали – 3 та 15 крейцерів. Монети номіналом 6 крейцерів карбувалися у меншій кількості та у грошовому обігу Буковини та Закарпаття відігравали мінімальну роль.

²⁷ Ibid. 110.

²⁸ Pyvovarov, 2018: 66–67.

²⁹ Shostopal, 2007: 102.

³⁰ Starenkyi, Nechytailo, 2017: 185.

Найбільш пізні угорські монети Леопольда I Габсбурга, знахідки яких відомі в Україні, – білонні дуаріуси 1695–1707 років³¹, карбовані у Кермніці. Дуаріуси 1702–1703 років карбування було виявлено археологами на дослідженій площі поруйнованої церкви Ужгородського замку. Це найбільш пізні угорські монети, що були виявлені (Табл. 4, 10; Табл. 5, 9), що відповідає хронологічному діапазону пам'ятки. Храм функціонував до 1728 року, коли через пожежу він зазнав великих руйнувань і після цього не відбудовувався.

Окрім угорської монети різних правителів, до цікавих знахідок, що виявлені в церкві Ужгородського замку, також належать **іноземні монети**. Найбільш цікавою та рідкісною монетою, виявленою тут археологами, є срібний пенінг або деньє графства Голландія, карбований за правління Флоріса IV, Віллема II та Флоріса V у 1222 – 1243 – 1256 роках (Рис. 1). Ця знахідка досить рідкісна для території України. Крім того ця голландська монета – найбільш пізня в періоді пізнього Середньовіччя серед знахідок голландських монет порівняно з більш поширеними більш ранніх денаріїв XI століття.

Рис. 1. Нідерланди. Графство Голландія. Флоріс IV – Віллем II – Флоріс V. *Пенінг*. 1222 – 1243 – 1256 роки. Ag; діаметр – 12 мм; вага – 0,39 г. Інв. № НДІ Карпатознавства УжНУ – 335 Н.

У попередній публікації ми визначали, що у вивченні питання обігу празького гроша в Україні, попри очевидність багатьох аспектів ролі цієї монети, існують окремі питання, які потребують уточнення та більш ретельної уваги дослідників у подальших наукових пошуках з цієї теми. Це, зокрема: дослідження та ретельний аналіз скарбів празьких грошів, що містять монети інших емітентів та особливо монетно-вагові гривні; визначення та введення до наукового обігу нових, ще неописаних штемпельних різновидів празьких грошів на базі матеріалів музейних зібрань; уточнення ролі пізніх празьких грошів та введення до наукового обігу їх знахідок; на особливу увагу заслуговують знахідки празьких грошів у дуже віддалених від основного ареалу їх поширення регіонах³². Зокрема, залишається мало вивченою роль пізньої богемської монети в Україні. В цьому контексті викликає інтерес геллер 1471–1516 років, карбований за правління Владислава II у Богемії, що на лицьовій стороні має зображення богемського лева, який крокує

³¹ Novotný, 2005: 26.

³² Boiko-Naharin, Prokhnenko, Andreiev, 2022: 223–262.

вправо в круговому обідку, та кругову легенду з іменем монарха. Натомість зворотна сторона не має зображень (Рис. 2).

Рис. 2. Королівство Богемія. Владислав II. *Геллер*. 1471–1516 роки. м.д. Кутна гора. Ag; діаметр – 14 мм, вага – 0,29 г. Інв. № НДІ Карпатознавства УжНУ – 321 Н.

Цікаві результати по знахідках 2019 року надало Поховання № 9 (Розкоп II, 2019 рік). Воно залягало в центральному нефі, на глибині 1,35 м. Встановлено, що поховання належить дитині 1–1,5 років. Інвентар поховання складається з золотих нашивок з головного убору, застібок з білого металу та медальйона. Сам медальйон виготовлений з фальшивої монети, що імітує останній талер Тевтонського Ордену, випущений від імені магістра Максиміліана I. Основа – білий метал, поверхня покрита жовтим шаром (позолота?). До монети, поперек площини зображення, припаяне кругле вушко для підвішування діаметром 6,5 мм. На аверсі, у центрі, зображена чоловіча постать у латах та в довгому плащі, що правою рукою підтримує великий меч, з боків – шолом та щит, а навколо напис – *V:MA G:PRVSS:ADMI : MAX:DG:AR:* На реверсі, у центрі. – лицар на коні, що тримає прапор, під конем дата – 1612, ще нижче – герб; навколо, по колу, зображено ще 14 гербових щитів із різноманітними зображеннями. Діаметр медальйона – 30 мм (розмір із вушком – 35 мм); Вага – 7,26 г (Рис. 3).

Рис. 3 Тевтонський орден у Пруссії. Фальшивий талер 1612 року, розкопки руїн церкви на території Ужгородського замку. Інв. № НДІ Карпатознавства УжНУ – 5857/5.

Частину монет із розкопок руїн церкви Ужгородського замку складають поширені у XVII столітті на території Центральної та Східної Європи дрібні срібні монети Речі Посполитої та курфюршества Бранденбург–Пруссія, окупованих Швецією земель Балтії, а також карбовані у різних землях Священної Римської імперії.

У період правління короля Сигізмунда III Вази (1587–1632 рр.) грошовий обіг українських земель характеризується раніше небаченою кількістю монет, які перебувають у грошовому обігові, який вирізнявся як різноманітністю кількістю монетних номіналів, так і емітентів монет. У грошових розрахунках активно фігурують як польсько-литовські, московські, пруські, чеські, балтійські, угорські монети, так і монети ряду німецьких земель. Географія емітентів монет великих номіналів ще ширша та охоплює всю Європу.

У період Литовської Доби в історії України монети, карбовані на монетному дворі у Вільно, поряд з монетами польськими, шведськими, пруськими, угорськими, німецькими та московськими складали основу грошового обігу. В товарно-грошових розрахунках переважає дрібна розмінна монета, а найпопулярнішою монетою був солід. За час правління короля Сигізмунда III Вази (1587–1632 рр.) у Великому князівстві Литовському соліди карбувалися з 1589 по 1625 рік³³.

У другій чверті XVII століття польсько-литовські півтора грошовики Сигізмунда III а також драйпелькери Бранденбурга-Пруссії та балтійських володінь Швеції, Курляндії і Трансильванії, що наслідують їх, схожі за метричними даними грошени Померанії та низки німецьких земель Священної Римської Імперії, становили основу грошового обігу в Україні³⁴.

Під час археологічних досліджень експедиції Ужгородського національного університету руїн церкви на території Ужгородського замку було виявлено також ряд монет королівства Польського та Речі Посполитої. Зокрема гданський шеляг (солід) Королівства Польського періоду правління Казимира Ягеллончика (1446–1492). На аверсі гданського шеляга у центрі – орел, навколо напис: (K)AZIMI(RV)S•REX•P. Реверс: герб Гданська MONET•CI(VIT)•DAI. Ag; діаметр – 20 мм; вага – 0,94 г (Табл. 5,11); півгріш Яна I Ольбрахта 1492–1501 років, півгріш Олександра I Ягеллона 1501–1506 років (Табл. 1, 8) а також литовський солід 1617 року Сигізмунда III Вази (1587–1632) та 6 польських півторагрошовиків 1622–1624 років та пруський драйпелькер 1628 року.

³³ Kopiccki, 2007.

³⁴ Kotliar, 1971: 118.

Висновки

Під час археологічних досліджень руїн церкви, що на території Ужгородського замку, було виявлено значну кількість монет доби Середньовіччя та раннього Нового часу, в тому числі і фальсифікатів, що завдавали збитку грошовому обігові. Найбільша кількість виявлених археологами монет належить карбуванню королівства Угорщини. Власна монета в королівстві Угорщини з'являється у X столітті, хоча на території Закарпаття найбільш ранніми монетами виявились денарії королів Коломана I Арпада (1095–1114) та Іштвана II (1114–1131). Це може вказувати на ймовірний час початку проникнення угорської монети на Закарпаття – кінець XI – початок XII століття, коли власне карбування в королівстві відбувається вже понад століття.

Великі срібні гроші Карла Роберта (1307–1342), зустрічаючись у грошовому обігові з празькими грошима, були досить поширеними в Україні, відповідно, ареал знахідок цих монет охоплює сучасні території Волині, Поділля, Буковини та Закарпаття. Один гріш Карла I Роберта (1307–1342) також був виявлений під час розкопок руїн церкви Ужгородського замку.

До кінця XIV століття угорські монети відносно рідко зустрічаються у грошових знахідках на українських землях, поступаючись монеті польській, литовській та богемській. Найвідчутніше вплив на грошовий ринок мали угорські монети короля Сигізмунда I Люксембурзького (1387–1437); з'являються нові типи монет: парвуси, квартинги та денарії. Найдрібнішою срібною монетою Сигізмунда I Люксембурзького був парвус, знахідки якого переважають на Закарпатті. Монети Сигізмунда переважають по кількості серед комплексу нумізматичних знахідок, що були виявлені під час археологічних досліджень руїн церкви на території Ужгородського замку. Найбільш частими серед монет Сигізмунда I Люксембурзького виявилися квартинги а також парвуси.

Кілька стилістично подібних денаріїв, карбованих від імені Владислава I Ягеллона (1440–1444), Альберта Габсбурга (1437–1439) та Яноша I Гуньяді (1446–1458), також були виявлені археологами у межах замкової церкви в Ужгороді.

За період правління Матяша (Матвія) I Корвіна (1458–1490) денарієва монета поступається за популярністю срібним оболам. На території Ужгородського замку було виявлено оболи різних типів, від низькопробних монет 1467 року до більш якісних монет 1471–1490 років.

З періоду межі XV–XVI століття на території Східної Європи набувають поширення дрібні угорські денарії із зображенням Діви Марії, перші з яких починають проникати на українські землі з часу правління Матяша (Матвія) I Корвіна (1458–1490) та Владислава II Ягеллона (1490–1516). Ці монети королівства Угорщини у XVI столітті займали домінуючі позиції на грошовому ринку Буковини, Бессарабії, Закарпаття та Галичини, емісія монет цього типу тривала

понад століття. За матеріалами з розкопок Ужгородського замку виявлені денарії із зображенням Діви Марії належали емісії Фердинанда I (1526–1564), Рудольфа II (1572–1608), Матвія (1608–1619) та Фердинанда II (1618–1625) Габсбургів.

З початком карбування монет від імені імператора Леопольда I Габсбурга (1655–1705) настає якісно новий етап у грошовому обігові. Найбільш пізні угорські монети, знахідки яких відомі на території Ужгородського замку – білонні дуаріуси 1695–1707 років Леопольда I Габсбурга, карбовані у Кермніці.

Окрім угорської монети різних правителів, цікавими зі знахідок Ужгородського замку є також іноземні монети. Найбільш цікавою та рідкісною монетою, виявленою археологами, виявився срібний пенінг або деньє графства Голландія, карбований за правління Флоріса IV, Віллема II та Флоріса V у 1222 – 1243 – 1256 роках.

У контексті визначення ролі пізньої чеської монети на території України викликає інтерес односторонній геллер 1471–1516 років, карбований за правління Владислава II у Богемії.

Значний інтерес серед нумізматичного комплексу розкопок руїн церкви Ужгородського замку викликає фальсифікат для завдання збитків грошовому обігові, виготовлений за прототипом талера 1612 року останнього магістра Тевтонського Ордену у Пруссії.

Частину монет із розкопок Ужгородського замку складають поширені у XVII столітті на території Центральної та Східної Європи дрібні срібні монети Речі Посполитої та курфюршества Бранденбург–Пруссія, окупованих Швецією земель Балтії, а також монети, карбовані у різних землях Священної Римської імперії.

Також огляд нумізматичної колекції з церкви Ужгородського замку засвідчує, що вона відповідає хронологічному діапазону пам'ятки. Верхня її межа визначається початком XVIII ст., що якраз співпадає з часом руйнації храму. Нижня ж межа потребує певних уточнень. Так, дві найбільш ранні монети Угорського королівства (монети Коломана I Арпада (1095–1114) та Іштвана II (1114–1131)) можуть належати, на нашу думку, до часу, який передував появі церкви, але на ту пору вже існувало городище. Наразі існує певний хронологічний розрив з іншими, виявленими тут, монетами.

Безперечно, наступні археологічні дослідження руїн церкви на території Ужгородського замку дадуть можливість поповнити відповідну нумізматичну колекцію, що сприятиме певним науковим уточненням. Але вже зараз бачимо, що вона відображає загальні риси грошового обігу доби пізнього середньовіччя – ранньомодерного часу в Угорському королівстві.

References

- Boiko-Haharin, A., Prokhnenko, I., & Andreiev, O.** (2022). Actual questions of the circulation of the Prague grosz in Ukraine. *The Ukrainian Numismatic Annual*, (6), P. 223–262. <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2022-6-223-262>. [in Ukrainian].
- Bojko-Gagarin, A. S.** (2017) Fal'shivomonetnichestvo v Central'noj i Vostochnoj Evrope v jepohu Srednevekov'ja i rannego Novogo vremeni [The coin counterfeiting in Central and Eastern Europe in the Middle age and early Modern time]. Kiev: Ukrainskaja konfederacija zhurnalistov. [in Russian].
- Budaj, M. & Choma, I.** (2013). Unikatny nalez narazeneho striebra zo Slovenska. *Zborník Slovenského Národného Múzea. Archeológia* 23. Bratislava. (56). P. 137–153. [in Slovak].
- Budaj, M.** (2013). Počiatky razby grošov v Uhorsku a kremnická mincovňa. Baníctvo a mincovníctvo v dejinách Slovenska. *Zborník príspevkov z medzinárodného numizmatického seminára*. P. 25–36. [in Slovak].
- Dobrovol'skij, I. G. & Potin, V. M.** (1971). Vengerskie podrazhanija al'moravidskim dinaram. *Trudy Gosudarstvennogo Jermitazha*. (12). P. 120–125. [in Russian].
- Dzembas, O. V.** (2006). Deiaki naslidky doslidzhennia Nevytskoho zamku u 2005 r. *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini 2004-2005 rr.* (8). P. 160–165. [in Ukrainian].
- Huszár, L.** (1979). *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*. München: Battenberg. [in German].
- Kokorzhickaja, T.** (2016). Monety Mat'jasha I Korvina (1458–1490) v kolekcii Odesskogo arheologicheskogo muzeja. *Proceedings of the conference. Al XVI-lea Simpozion de numismatică. Programul și rezumatele comunicărilor*. 22–23 septembrie 2016. Chișinău, 2016. P. 40–41. [in Russian].
- Kopicki, E.** (2007). *Monety Zygmunta III Wazy*. Ed. I. Szczecin [in Polish].
- Kotliar, M. F.** (1971). *Hroshovy obih na terytorii Ukrainy doby Feodalizmu*. Kyev, 1971. [in Ukrainian].
- Kryzhanivskiy, A. L.** (2013). New findings of Prague groats in Ukraine. *Proceedings of the conference. Money. Economy and Society. International numismatic symposium – lecture summaries. Slovak numismatic society*. Kosice, 16–19 May, 2013. P. 44–45. [in English].
- Moizhes, V. B.** (2019-a). *Doslidzhennia serednovichnykh tserkov Zakarpattia u 2017 rotsi*. Naukovi zapysky Uzhhorodskoho universytetu. Seria: istorychno-relihiini studii. (6). P. 85–100. [in Ukrainian].

- Moizhes, V. B.** (2019-b). Materialy arkeolohichnykh doslidzhen serednovichnoi tserkvy na terytorii Uzhhorodskoho zamku za 2018 rik. Naukovyi zbirnyk Komunalnoho zakladu «Zakarpatskyi oblasnyi kraieznavchyi muzei imeni Tyvadara Lehotskoho» Zakarpatskoi oblasnoi rady. (18-19). P. 38–73. [in Ukrainian].
- Moizhes, V. B.** (2019-c). Rezultaty arkeolohichnykh doslidzhen tserkov m.Uzhhoroda u 2018 rotsi. Proceedings of the conference. IV mizhnarodnoi naukovo-praktychna konferentsii do 80-richchia vid dnia narodzhennia Mykhaila Rozhka «Pamiatky Tustani v konteksti osvoiennia Karpat. Problemy yikh zberezhennia ta vykorystannia». Lviv, 2019. P. 20–21. [in Ukrainian].
- Moizhes, V. B.** (2021). Pytannia datuvannia tserkvy na terytorii Uzhhorodskoho zamku. Naukovi zapysky Uzhhorodskoho universytetu. Serii: istorychno-relihiini studii. (7). P. 37–50. [in Ukrainian].
- Moizhes, V. V.** (2018-a). Arkheolohichni doslidzhennia Horianskoi rotundy. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii istoriia. (39). P. 150–173. [in Ukrainian].
- Moizhes, V. V.** (2018-b). Doslidzhennia serednovichnykh tserkov Zakarpattia u 2017 rotsi. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii istoriia. (38). 109–116. [in Ukrainian].
- Mojzsasz, V.** (2020). A gerényi körtemolom. Communicationes Archaeologicae Hungariae 2018. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 2020. –P. 225–248. [in Hungarian].
- Mojzsasz, V.** (2023). A Muzsaly határában fekvő középkori romtemplom régészeti kutatásának eredményei (Kárpátalja, Ukrajna) // Communicationes Archaeologicae Hungariae 2021. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 2023. – P. 147–174. [in Hungarian].
- Novotný, V.** (2005). Mince Leopolda I. 1657–1705. [in Czech].
- Ohui, O. D.** (2010). Istorii obihu hroshovykh odynyts ta yikh naimenuvan na Bukovyni. Moldavskyi period. Chastyna 2: 1475–1585 rr. Chernivtsi, P. 170. [i Ukrainian].
- Prochnenko, I. & Suchar, A.** (2019). Nakova pouzivana ako podlozka pri vyrobe falosnych uhorskych minci na Nevickom hrade. Numizmatika. (28). P. 19–22. [in Slovak].
- Prokhnenko, I. & Zhylenko, M.** (2017) Falshyvi monety Serednianskoho zamku. [Counterfeit Coins of Srednyansky Castle]. Ukrainskyi numizmatychnyi shchorichnyk. 1. P. 86–97. [in Ukrainian].
- Prokhnenko, I. & Zhylenko, M. A.** (2016) Rozvytok falshyvomonetnytstva na zemliakh Pivnichno-Skhidnoi Uhorschchyny u XV–XVI stolittiakh (za materialamy zamkiv Zakarpattia). [The development of counterfeiting on the lands of Northeast

Hungary in the XV–XVI centuries (according to the materials of castles of Transcarpathia)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: istoriia*. 1 (34). P. 7–20. [in Ukrainian].

Prokhnenko, I. (2016) Falshyvomonetna sprava na Korolivskomu zamku Nialab [Counterfeit on the Nalab Royal Castle]. Abstract of papers: Pamiatky Tustani v konteksti osvoiennia Karpat u doistorychnu dobu ta v serednovichchi; problemy yikh zberezhennia ta vykorystannia. P. 28–30. [in Ukrainian].

Prokhnenko, I. (2016). Kimnata № 3 korolivskoho zamku Nialab. Proceedings of the conference. *Arkheolohiia & fortyfikatsiia Ukrainy. VI Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia Kamianets-Podilskoho derzhavnogo istoryko-kulturnoho zapovidnyka, prysviachena 150-y richnytsi z dnia narodzhennia Mykhaila Serhiiovycha Hrushevskoho (1866–1934)*. Kamianets-Podilskyi. P. 150–156. [in Ukrainian].

Prokhnenko, I. (2017). Pytannia khronolohii Serednianskoho zamku. *Arkheolohiia & fortyfikatsiia Ukrainy. Proceedings of the conference.. VII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii Kamianets-Podilskoho derzhavnogo istorychnoho muzeiu-zapovidnyka, prysviachenoj 65-y richnytsi vid dnia narodzhennia Mykoly Borysovycha Petrova (1952–2008) ta 110-y richnytsi vid dnia narodzhennia Oleha Olzhycha (Oleha Oleksandrovycha Kandyby) (1907–1944)*. Kamianets-Podilskyi. P. 131–136. [in Ukrainian].

Pyvovarov, S. V. & Kalinichenko, V. A. & Ilkiv, M. V. (2016). Vizantiiski ta uhorski monety z Chornivskoho horodyscha. *Visnyk Instytutu arkheolohii Lvivskoho natsionalnoho universytetu im. Ivana Franka*. (11). P. 198–213. [in Ukrainian].

Pyvovarov, S. V. (1997). Pro pokhodzhennia Khotynskoho skarbu brakteativ. *Pytannia starodavnoi, serednovichnoi istorii, arkheolohii i etnohrafii*. (4). P. 13–19. [in Ukrainian].

Pyvovarov, S. V. (2018). Perforovani uhorski denarii v arkheolohichnykh pamiatkakh serednovichnoi Bukovyny. Proceedings of the conference. *Arkheolohiia Bukovyny: zdobutky ta perspektyvy*. m. Chernivtsi, 6 hrudnia 2018. P. 66–67. [in Ukrainian].

Ramadanski, R. (2014). Nález y mincí zo srbského Popovića ned'aleko Senty. *Denarius*. (4). P. 32–45. [in Slovak].

Remecas, E. (2006). Vengrijos monetos lietuvos didžiojoje kunigaikštystėje. *Numizmatika*. (4–5). P. 21–37. [in Lithuanian].

Shostopal, A. V. (2007). Skarby Cherkashchyny. [in Ukrainian].

Smělý, T. (2013). Významný nález uherských dukátů ze severovýchodních Čech: pronikání uherského zlata na Moravu a do Čech v 15. století. Proceedings of the

conference. Money, Economy and Society. International Numismatic Symposium. Košice, 16–19 maja 2013. Košice, 2013. P. 41. [in Slovak].

Starenkyi, I. & Nechytailo, P. (2017). Numizmatychnyi material z rozkopok na ploshchi Polskyi rynek u Kamiantsi-Podilskomu u 2016 r. Novi doslidzhennia pamiatok kozatskoi doby v Ukraini. (26). P. 182–189. [in Ukrainian].

КАТАЛОГ

Знахідки монет за 2018 рік

Монети Угорського королівства:

1. Обол (188 Н)³⁵. Угорське королівство. Фердинанд I Габсбург. 1528 року. Діаметр – 11 мм; Вага – 0,20 г.; Huszár³⁶ 967.
2. Денар. (189 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1427-1437 років. Діаметр – 16 мм; Вага – 0,70 г.; Huszár 578.
3. Денар (190 Н). Угорське королівство. Владислав I. 1440 рік. Діаметр – 14×15 мм; Вага – 0,42 г.;
4. Парвус (191 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1387-1427 років. Діаметр – 9,5 мм; Вага – 0,12 г.; Huszár 580-583.
5. Квартінг (192 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430-1437 років. Діаметр – 13×14 мм; Вага – 0,30 г.; Huszár 586.
6. Квартінг (193 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430-1437 років. Діаметр – 10,5×12 мм; Вага – 0,40 г.;
7. Квартінг (195 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430-1437 років. Діаметр – 13×14 мм; Вага – 0,35 г.;
8. Квартінг (196 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430-1437 років. Діаметр – 10,5×11 мм; Вага – 0,25 г.;
9. Денар (197 Н). Угорське королівство. Рудольф II Габсбург. 1579 року. Діаметр – 15 мм; Вага – 0,27 г.;
10. Обол (198 Н). Угорське королівство. Матяш I Корвін. 1471-1481 років. Діаметр – 11×12,5 мм; Вага – 0,22 г.; Huszár 728.
11. Денар (199 Н). Фрагмент приблизно ½ монети. Угорське королівство. Альбрехт II Габсбург. 1437–143 років. Підробка для збитку грошового обігу. Діаметр – 14 мм; Вага – 0,21 г.;

³⁵ Інв. № Науково-дослідного інституту карпатознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

³⁶ Huszár L. Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute. München: Battenberg, 1979. 366 s.

12. Квартінг (200 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430-1437 років. Діаметр – 14 мм; Вага – 0,19 г.; Huszár 586.

13. Обол (201 Н). Угорське королівство. Матяш Корвін. 1467 року. Діаметр – 14×14,5 мм; Вага – 0,36 г.; Huszár 715.

14. Парвус (202 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1387-1427 років. Діаметр – 10×11 мм; Вага – 0,35 г.; Huszár 580-583.

15. Парвус (203 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1387-1427 років. Діаметр – 9,5×10 мм; Вага – 0,35 г. Huszár 580-583.

Монети королівства Польського:

16. Півгріш (194 Н). Королівство Польське. Олександр I Ягеллон. 1501-1506 років. Діаметр – 18,5×19 мм; Вага – 0,69 г.;

Знахідки монет за 2019 рік

За 2019 рік це переважно монети Угорського королівства (55 шт. або 86%), в меншій кількості представлені монети Королівства Польського, Речі Посполитої та васальних від неї земель (9 шт. або 14 %). Окремі з виявлених монет являються тогочасними фальшивими (на це вказує матеріал та якість карбування)³⁷. Хронологічно колекція охоплює рубіж XI/XII ст. початок XVIII ст.

Монети Угорського королівства:

1. *Денар* (292 Н). Угорське королівство. Коломан I Арпад. 1095–1114 років. Аверс: по центру портрет короля Коломана I Арпада, кругова легенда + SALMLI RE; Реверс: по центру рівносторонній хрест в подвійному круговому обідку, кругова легенда (текст легенди нечитабельний через дефект карбування -- подвійний удар штемпеля). Карбування; Діаметр – 11×11,5 мм; Вага – 0,44 г. Huszár 32.

2. *Денар* (250 Н). Угорське королівство. Іштван II Арпад. 1116–1131 років. Аверс: по центру три хрести між якими знаки – S – S, з обох боків літери E – E; Реверс: по центру рівносторонній хрест у подвійному круговому обідку, кругова легенда. Карбування; Діаметр – 11,5 мм; Вага – 0,21 г.; Huszár 47.

3. *Денар* (269 Н). Угорське королівство. Андрій III Арпад. 1290–1301 років. Аверс: на M подвійний хрест; Реверс: ягня з Хрестовим прапором. Карбування; Діаметр – 12 мм; Вага – 0,36 г.; Huszár 411.

4. *Денар* (282 Н). Угорське королівство. Людовік I Великий. 1343 року. Аверс: по центру король в повний зріст зі скіпетром та державою, з боків літери –

³⁷ Бойко-Гагарин А.С. Фальшивомонетничество в Центральной и Восточной Европе в эпоху Средневековья и раннего Нового времени. Киев: Украинская конфедерация журналистов, 2017. 560 с.

знаки монетного двору; Реверс: по центру геральдична лілія, навколо залишки легенда, (має бути: +•M•REGIS•LODOVIaI). Карбування; Діаметр – 13,5×14 мм; Вага – 0,37 г.; Huszár 525.

5. *Денар* (279 Н). Угорське королівство. Людовік I Великий. 1346–1349 років. Аверс: по центру корона, кругова легенда ...IS LODOVI (повний легенда має бути: + M REGIS LODOVIaI); Реверс: уклінний янгол. діаметр – 12×13 мм; Вага – 0,35 г.; Huszár 529.

6. *Денар* (239 Н). Угорське королівство. Людовік I. 1373–1382. Має невелику втрату. Аверс: по центру голова сарацина, кругова легенда +MOnETA LODOVIaI; Реверс: по центру подвійний хрест з боків якого знаки монетного двору, кругова легенда +REGIS hVnGARIE, Білий метал. Карбування; Діаметр – 13 мм; Вага – 0,37 г.; Huszár 547.

7. *Парвус* (290 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1387–1427 років. Аверс: герб, навколо літери – знаки монетного двору; Реверс: рівносторонній хрест, між сторонами якого корони. Карбування; Діаметр – 10×11 мм; Вага – 0,35 г.; Huszár 580-583.

8. *Парвус* (283 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1387–1427 років. Аверс: герб, навколо літери – знаки монетного двору; Реверс: рівносторонній хрест, між сторонами якого чотири корони. Карбування; Діаметр – 9×10 мм; Вага – 0,31 г.; Huszár 580-583.

9. *Парвус* (261 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1387–1427 років. Аверс: герб, навколо літери – знаки монетного двору; Реверс: рівносторонній хрест, між сторонами якого чотири корони. Карбування; Діаметр – 9,5×10 мм; Вага – 0,22 г.; Huszár 580-583.

10. *Парвус* (254 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1387–1427 років. Аверс: герб, навколо літери – знаки монетного двору; Реверс: рівносторонній хрест, між сторонами якого чотири корони. б/м; Діаметр – 10 мм; Вага – 0,31 г.; Huszár 580-583.

11. *Парвус* (286 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1387–1427 років. Аверс: герб, навколо літери – знаки монетного двору; Реверс: рівносторонній хрест, між сторонами якого корони. Мідь. Карбування; Діаметр – 8×9 мм; Вага – 0,14 г.; Huszár 580-583.

12. *Парвус* (273 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1387–1427 років. Аверс: простежується герб, навколо якого літери – знаки монетного двору; Реверс: дуже пошкоджений корозією. Тут мав міститися рівносторонній хрест, між сторонами якого чотири корони. Мідь. Карбування; Діаметр – 9 мм; Вага – 0,22 г.; Huszár 580-583.

13. *Парвус* (295 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1387–1427 років. Пошкоджений корозією. Аверс: герб, навколо літери – знаки монетного двору; Реверс: рівносторонній хрест, між сторонами якого корони. Мідь. Карбування; Діаметр – 8,5×9,5 мм; Вага – 0,10 г.; Huszár 580-583.

14. *Дукат (Zwitter)* (277 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1427–1430 років. Аверс: по центру подвійний хрест з боків якого знаки монетного двору; Реверс: по центру Святий Владислав з алебардою та державою. Карбування; Діаметр – 10,5 мм; Вага – 0,31 г.; Huszár 584.

15. *Квартінг* (266 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430–1437 років. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору; Реверс: корона. Мідь. Карбування; Діаметр – 12×13 мм; Вага – 0,25 г.; Huszár 586.

16. *Квартінг* (291 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430–1437 років. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору; Реверс: корона. Мідь. Карбування; Діаметр – 9×10 мм; Вага – 0,15 г. Huszár 586.

17. *Квартінг* (251 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430–1437 років. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору; Реверс: корона. Мідь. Карбування; Діаметр – 10 мм; Вага – 0,1 г. Huszár 586.

18. *Квартінг* (263 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430–1437 років. Пошкодження корозією. Легенда частково втрачена але простежується. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору; Реверс: корона. Мідь. Карбування; Діаметр – 11,5 мм; Вага – 0,12 г. Huszár 586.

19. *Квартінг* (287 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430–1437 років. Сильно пошкодження корозією. Легенда майже втрачена але частково простежується. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору; Реверс: корона. Мідь. Карбування; Діаметр – 12 мм; Вага – 0,09 г. Huszár 586.

20. *Квартінг* (259 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430–1437 років. Сильно пошкодження корозією. Легенда майже втрачена. Мідь. Карбування; Діаметр – 11×12 мм; 0,19 г. Huszár 586.

21. *Квартінг* (257 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430–1437 років. Легенда частково стерта, краї мають пошкодження корозією. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору; Реверс: корона. Мідь. Карбування; Діаметр – 13×14 мм; Вага – 0,47 г. Huszár 586.

22. *Квартінг* (289 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430–1437 років. Пошкоджена корозією. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору; Реверс: корона. Мідь. Карбування; Діаметр – 12×13 мм; Вага – 0,20 г. Huszár 586.

23. *Квартінг* (288 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430–1437 років. Легенда частково стерта, краї мають пошкодження. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору; Реверс: корона. Мідь. Карбування; Діаметр – 13 мм; Вага – 0,31 г. Huszár 586.

24. *Квартінг* (280 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430–1437 років. Легенда частково стерта. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору; Реверс: корона. Мідь. Карбування; Діаметр – 12×13 мм; Вага – 0,49 г. Huszár 586.

25. *Квартінг* (264 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430–1437 років. Легенда частково стерта. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору; Реверс: корона. Мідь. Карбування; Діаметр – 12,5×13,5 мм; Вага – 0,28 г. Huszár 586.

26. *Квартінг* (247 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430–1437 років. Пошкоджена корозією. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору. Реверс: корона. Мідь. Карбування; Діаметр – 14×15 мм; Вага – 0,30 г. Huszár 586.

27. *Квартінг* (271 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430–1437 років. Пошкоджена корозією. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору; Реверс: корона. Мідь. Карбування; Діаметр – 12×14 мм; Вага – 0,35 г. Huszár 586.

28. *Квартінг* (270 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембург. 1430–1437 років. Пошкоджена корозією. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору; Реверс: корона. Мідь. Карбування; Діаметр – 13 мм; Вага – 0,18 г.; Huszár 586.

29. *Денар* (276 Н). Угорське королівство. XV ст. (Сигізмунд I Люксембург. 1437–1439 років). Зламана навпіл, легенда частково втрачена, ймовірно тогочасна підробка. Аверс: подвійний хрест, справа від хресту літера L, з двох боків якого знаки монетного двору, а кругова легенда; Реверс: гербовий щит з полосами, кругова легенда. Мідь; Діаметр – 16 мм; Вага – 0,64 г.; Huszár 578.

30. *Денар* (272 Н). Угорське королівство. Легенда монети частково втрачена, безперечно XV ст. (можливо Альбрехт II Габсбург. 1437–1439 років). Аверс: по центру подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору, кругова легенда; Реверс: по центру гербовий щит зі смугами, навколо якого рівномірно розташовуються ще три герби – австрійський, моравський та богемський. Мідь; Діаметр – 12,5×13 мм; Вага – 0,28 г.;

31. *Денар* (281 Н). Угорське королівство. Легенда монети майже втрачена, однак монета імовірно датується XV ст. (можливо Альбрехт II Габсбург. 1437–1439 років). Аверс: легенда стерта; Реверс: простежується наступне зображення – по

центру гербовий щит зі смугами, навколо якого рівномірно розташовуються ще три герба. Мідь. діаметр – 12,5×13 мм; Вага – 0,26 г.;

32. *Денар* (274 Н). Угорське королівство. Легенда монети частково втрачена, ймовірно XV ст. (можливо Владислав I. 1440–1444 років). Аверс: подвійних хрест, з двох боків якого літери – знаки монетного двору, а кругова легенда; Реверс: по колу три гербові щити. Мідь; Діаметр – 12×12,5 мм; Вага – 0,37 г.; Huszár 598.

33. *Денар* (284 Н). Угорське королівство. Легенда монети майже втрачена, ймовірно XV ст. (можливо Владислав I. 1440-1444 років). Аверс: подвійних хрест, а навколо залишки легенда; Реверс: легенда втрачена. Мідь. Діаметр – 12×13 мм; Вага – 0,23 г.;

34. *Денар (обол?)* (293 Н). Угорське королівство. Легенда монети майже втрачена, ймовірно XV ст. (можливо обол, Владислав I. 1440-1444 років). Аверс: простежується зображення схоже на корону (яка можливо увінчує гербовий щит); Реверс: легенда втрачена. Мідь. діаметр – 14 мм; Вага – 0,33 г.;

35. *Денар* (255 Н). Угорське королівство. Легенда монети частково втрачена, ймовірно XV ст. (можливо Владислав I. 1440-1444). Аверс: подвійний герб (полоси та подвійний хрест); Реверс: легенда втрачена. Мідь. діаметр – 11×13 мм; Вага – 0,20 г.;

36. *Денар* (252 Н). Угорське королівство. Владислав I. 1444 року. Легенда монети частково втрачена. Аверс: по центру польський орел, кругова легенда: +MO... DEI; Реверс: подвійний герб (полоси та подвійний хрест), з двох боків якого літери – знаки монетного двору, кругова легенда: +REGIS•VG...; Діаметр – 17 мм; Вага – 0,77 г.; Huszár 609.

37. *Денар* (256 Н). Угорське королівство. XV ст. (можливо Владислав I. 1440-1444). Представлений фрагментом у 1/3 монети. Із збереженої легенди збереглись – Аверс: по центру хрест кругова легенда; Реверс: по центру польський орел на грудях якого австрійський герб, кругова легенда: ...EGIS... Мідь. Вага – 0,23 г.;

38. *Денар* (275 Н). Угорське королівство. Легенда монети частково втрачена, безперечно XV ст. (можливо Владислав I. 1440-1444). Аверс: по центру польський орел, кругова легенда; Реверс: подвійний герб (полоси та подвійний хрест), кругова легенда. Діаметр – 16 мм; Вага – 0,52 г.;

39. *Денар* (268 Н). Угорське королівство. Янош Гуньяді. 1451-1452 років. Аверс: по центру коронований богемський лев, кругова легенда: +TEMPORE•Ю•GVBERNATO. Реверс: по центру подвійний хрест, з двох боків якого літери В – І (знаки монетного двору); кругова легенда: *MONETA•REGNI VNGARIE•. Діаметр – 16,5 мм; Вага – 0,50 г.; Huszár 623.

40. *Денар* (267 Н). Угорське королівство. Матяш I Корвін. 1468–1481 років. Має невелику втрату. Аверс: по центру п'ятипільний герб: смуги – подвійних хрест

– голови далматських левів – богемський лев, у центрі герба (серцевий) – ворон з кільцем у дзьобі; кругова легенда: M MATHIE·R VN...; Реверс: по центру Мадонна, що сидить у мафорію, а немовля Ісус сидить на її правому коліні, з двох боків знаки монетного двору, кругова легенда: PATRON... Білий метал. Карбування; Діаметр – 15×15,5 мм; Вага – 0,40 г.;

41. *Денар* (278 Н). ½ монети. Угорське королівство. Виходячи з стилістики та збереженої легенди відноситься до XV ст. (можливо номінал Матяша I Корвіна 1471–1481 років). Аверс: по центру п'ятипільний герб, кругова легенда... IE·R·VNG...; Реверс: по центру Мадонна, на правому її коліні сидить дитячко Ісус, з правого боку літера К (знак монетного двору), кругова легенда: ... nGARIE·; Вага – 0,14 г.;

42. *Обол* (262 Н). Угорське королівство. Матяш I Корвін. 1489–1490 років. Аверс: по центру п'ятипільний герб: смуги – подвійних хрест – голови далматських левів – богемський лев, у центрі герба (серцевий) – ворон з кільцем у дзьобі. Реверс: Мадонна увінчана короною та німбом, з лівого боку тримає дитячка Ісуса, що теж увінчаний німбом; з двох боків літери К – Р (знаки монетного двору). Карбування; Діаметр – 11×12 мм; Вага – 0,30 г.; Huszár 691.

43. *Грош* (260 Н). Угорське королівство. Людовік II. 1522 року. Аверс: по центру Мадонна, що сидить у мафорію, а немовля Ісус сидить на її правому коліні, з двох боків літери L – B (знаки монетного двору); кругова легенда: *LVDOVICVS*D*G*R*VNGARIE*, Реверс: по центру подвійний угорський герб, кругова легенда: *MONETA*NOVA*ANNO*DOMINI*1522. Карбування; Діаметр – 26 мм; Вага – 2,42 г.; Huszár 840a.

44. *Обол* (285 Н). Угорське королівство. Людовік II Ягеллон. 1516–1526 років. Аверс: по центру п'ятипільний герб: смуги – подвійних хрест – голови далматських левів – богемський лев, у центрі герба – гербовий щит із зображенням орла; навколо всього герба три розетки. Реверс: по центру Увінчана німбом Мадонна, а на право її коліні сидить дитячко Ісус, з двох боків літери К – G (знаки монетного двору). Карбування; Діаметр – 11×12 мм; Вага – 0,19 г.; Huszár 855.

45. *Денар* (244 Н). Угорське королівство. Людовік II. 1521–1526 років. Має втрати. Аверс: по центру п'ятипільний герб: смуги – подвійних хрест – голови далматських левів – богемський лев, у центрі герба – гербовий щит із зображенням орла, з боків знаки – розети (над гербом міг бути вказаний рік); Реверс: по центру увінчана короною Богоматір, а на її правому коліні дитячко Ісус, з правого боку зберіглась літера L – (знак монетного двору). Карбування; Діаметр – 14 мм; Вага – 0,15 г.;

46. *Денар* (238 Н). Угорське королівство. Людовік II. 1526 року. Аверс: по центру п'ятипільний герб: смуги – подвійних хрест – голови далматських левів – богемський лев, у центрі герба – гербовий щит із зображенням орла; кругова

легенда: *LVDOVICVS*R*VNGARI*1526; Реверс: по центру увінчана короною Богоматір, а на її правому коліні дитятко Ісус, з двох боків літери К – В (знаки монетного двору); кругова легенда: PATRONA* – *VNGARIE. Карбування; Діаметр – 15,5×16 мм; Вага – 0,71 г.; Huszár 841.

47. *Денар* (246 Н). Угорське королівство. Фердинанд I. 1535 року. Аверс: по центру п'ятипільний герб: смуги – подвійних хрест – голови далматських левів – богемський лев, у центрі герба (серцевий) – австрійський гербовий щит; кругова легенда: •FERDINAND•D•G•R•VNG•1535. Реверс: по центру увінчана короною Богоматір, а на її правому коліні дитятко Ісус, з двох боків літери К – В (знаки монетного двору); кругова легенда: PATRONA • * • VNGARIE. Карбування; Діаметр – 16 мм; Вага – 0,41 г.; Huszár 935.

48. *Денар* (235 Н). Угорське королівство. Фердинанд I. 1540 року. Аверс: по центру п'ятипільний герб: смуги – подвійних хрест – голови далматських левів – богемський лев, у центрі герба (серцевий) – австрійський гербовий щит; кругова легенда: FERDINAND•D*G*R*VNG•1540. Реверс: по центру увінчана короною Богоматір, а на її правому коліні дитятко Ісус, з двох боків літери К – В (знаки монетного двору); кругова легенда: PATRONA * * * VNGARIE. Карбування; Діаметр – 15×16 мм; Вага – 0,31 г.; Huszár 935.

49. *Денар* (237 Н). Угорське королівство. Фердинанд I. 1544 року. Аверс: по центру п'ятипільний герб: смуги – подвійних хрест – голови далматських левів – богемський лев, у центрі герба (серцевий) – австрійський гербовий щит; кругова легенда: •FERDINAND•D•G ...V...1544. Реверс: по центру увінчана короною Богоматір, а на її правому коліні дитятко Ісус, з двох боків літери К – В (знаки монетного двору); кругова легенда: ...ATRONA... •VNGARIE. Тогочасна підробка. Мідь. Карбування; Діаметр – 16,5 мм; Вага – 0,25 г.; Huszár 935.

50. *Денар* (240 Н). Угорське королівство. Фердинанд I. 1559 року. Аверс: по центру п'ятипільний герб: смуги – подвійних хрест – голови далматських левів – богемський лев, у центрі герба (серцевий) – австрійський гербовий щит; над гербом рік – 1559; кругова легенда: •FER...O•I•S... V•B•R. Реверс: по центру увінчана короною Богоматір, а на її правому коліні дитятко Ісус, з двох боків літери К – В (знаки монетного двору); кругова легенда: PATRONA... ARIE. Карбування; Діаметр – 15 мм; Вага – 0,23 г.; Huszár 935.

51. *Денар* (241 Н). Угорське королівство. Рудольф (1576-1608). 1599 року. Аверс: по центру п'ятипільний герб: смуги – подвійних хрест – голови далматських левів – богемський лев, у центрі герба (серцевий) – австрійський гербовий щит; кругова легенда: RVD•II•RO•I•S•AV•G•H•B•R•. Реверс: по центру увінчана короною Богоматір, а на її правому коліні дитятко Ісус, з двох боків літери К – В (знаки монетного двору); кругова легенда: PATR*1599*HVNG. Карбування; Діаметр – 15 мм; Вага – 0,45 г.; Huszár 1059.

52. *Денар* (253 Н). Угорське королівство. Матяш II. 1616 року. Аверс: по центру двопільний угорський герб, з боків літери К – В (знаки монетного двору); кругова легенда: MAT•D•G•RO•I•S•AV•GE•HV•B•R•. Реверс: по центру сидить увінчана короною та німбом Богоматір, у правій руці скіпетр, а на її лівому коліні дитятко Ісус; кругова легенда: •PATRO•HVNGA•1616•. Карбування; Діаметр – 13×14 мм; Вага – 0,52 г.; Huszár 1141.

53. *Денар* (245 Н). Угорське королівство. Фердинанд II. 1630 року. Аверс: по центру двопільний угорський герб, зверху рік – 1630, з боків герба літери К – В (знаки монетного двору); кругова легенда: FER•II•D•G•R•I•S•A•G•H•B•R•. Реверс: по центру сидить увінчана німбом Богоматір, у правій руці скіпетр, а на її лівому коліні дитятко Ісус; кругова легенда: •PATRONA•HVNGARI•. Карбування; Діаметр – 14×15 мм; Вага – 0,45 г.; Huszár 1205.

54. *Денар* (296 Н). Угорське королівство. Леопольд. 1687 року. Аверс: по центру двопільний угорський герб, що увінчаний короною, з боків герба літери К – В (знаки монетного двору); кругова легенда: LEOP• D•G•R•I•S•A•G•H•B•REX. Реверс: по центру сидить увінчана німбом Богоматір, у правій руці скіпетр, а на її лівому коліні дитятко Ісус; кругова легенда: PATRONA•HVNGA•1687•. Карбування; Діаметр – 14×15 мм; Вага – 0,48 г (як вже вище зазначалось ця монета була виявлена в Шурфі 1, який був закладений в апсиді); Huszár 1509.

55. *Дуаріус* (236 Н). Угорське королівство. Леопольд I. 1702 року. Аверс: по центру двопільний угорський герб, що увінчаний короною, з боків герба літери К – В (знаки монетного двору); кругова легенда: LEOP• D•G•R•I•S•A•G•H•B•REX•. Реверс: у верхній половині, по центру – сидяча постать Богоматері з дитятком Ісусом, увінчані німбом, з боків літери Р – Н; знизу легенда – DUARIUS 1702. Карбування; Діаметр – 15 мм; Вага – 0,47 г. Huszár 1499.

Монети королівства Польського, Речі Посполитої, курфюршества Бранденбург-Пруссія та Тевтонського ордену в Пруссії:

56. *Півгріш* (258 Н). Королівство Польське. Ян Ольбрахт. 1492-1501 років. Аверс: орел, кругова легенда: +MONETA•I•ALBERTI; Реверс: корона, кругова легенда: +REGIS * POLONIE. Карбування; Діаметр – 17×18 мм; Вага – 1,00 г.;

57. *Шеляг (Солід) литовський* (248 Н). Річ Посполита. Сигізмунд III Ваза. 1617 року.

Аверс: монограма S під короною, з боків цифри 1 – 7, кругова легенда: SIG•III DG... PO•MD•L•; Реверс: герби Польщі та Литви в щиті, над ними корона, кругова легенда: SOLIDV... D LIT→. Карбування; Діаметр – 18 мм; Вага – 0,73 г.;

58. *Півторац коронний* (242 Н). Річ Посполита. Сигізмунд III Ваза. 1622 року. Аверс: п'ятипільний герб під короною, знизу номінал – 3, кругова легенда:

SIGIS 3 DG – REX PMDL; Реверс: яблуко, в середині якого номінал – 24, під ним герб «САС» (великий підскарбій Микола Данилович), з боків цифри 2 – 2, кругова легенда: •MONE•NO – REG•POLO•. Карбування; Діаметр – 19 мм; Вага – 1,07 г.;

59. *Півторак коронний* (249 Н). Річ Посполита. Сигізмунд III Ваза. 1622 року. Аверс: п'ятипільний герб під короною, знизу номінал – 3, кругова легенда: SIGIS•3•DG – REX PMD•L•; Реверс: яблуко, в середині якого номінал – 24, під ним герб «Сас» (великий підскарбій Микола Данилович), з боків цифри 2 – 2, кругова легенда: •MONE•NO – REG•POLO•. Карбування; Діаметр – 19 мм; Вага – 0,96 г.;

60. *Півторак коронний* (294 Н). Річ Посполита. Сигізмунд III Ваза. 1623 року. Аверс: п'ятипільний герб під короною, знизу номінал – 3, кругова легенда: SIGIS 3 DG – REX PMDL; Реверс: яблуко, в середині якого номінал – 24, під ним герб «Сас» (великий підскарбій Микола Данилович), з боків цифри 2 – 3, кругова легенда: •MONE•NO – REG•POLO•. Карбування; Діаметр–19×19,5 мм; вага–1,03 г.;

61. *Півторак коронний* (234 Н). Річ Посполита. Сигізмунд III Ваза. 1624 року. Аверс: п'ятипільний герб під короною, знизу номінал – 3, кругова легенда: SIGIS 3 DG – REX PMDL; Реверс: яблуко, в середині якого номінал – 24, під ним герб «Сас» (великий підскарбій Микола Данилович), з боків цифри 2 – 4, кругова легенда: MONE NO – REG POLO. Карбування; Діаметр – 19,5 мм; Вага – 0,78 г.;

62. *Півторак коронний* (265 Н). Річ Посполита. Сигізмунд III Ваза. 1625 року. Аверс: п'ятипільний герб під короною, знизу номінал – 3, кругова легенда: SIGIS•3•DG – REX P•M•D•L•; Реверс: яблуко, в середині якого номінал – 24, під ним герб «Полкозиц» (великий підскарбій Ієронім Легезий), з боків цифри 2 – 5, кругова легенда: •MONE•NO – REG•POLO•. Карбування; Діаметр – 19 мм; Вага – 1,09 г.;

63. *Півторак коронний* (233 Н). Річ Посполита. Сигізмунд III Ваза. 1625 року. Аверс: п'ятипільний герб під короною, знизу номінал – 3, кругова легенда: SIGIS•3•DG – REX P•M•D•L•; Реверс: яблуко, в середині якого номінал – 24, під ним герб «Полкозиц» (великий підскарбій Ієронім Легезий), з боків цифри 2 – 5, кругова легенда: •MONE•NO – REG•POLO•. б/м., карбування; Діаметр – 19,5 мм; Вага – 1,02 г.;

64. *Драйпелькер* (243 Н). Курфюршество Бранденбург-Пруссія. Георг Вільгельм Бранденбурзький. 1628 року. Аверс: п'ятипільний герб під короною, знизу номінал – 3, кругова легенда: GE•WI•MA – BR•S•R•I•E•; Реверс: яблуко, в середині якого номінал – 24, під ним герб, з боків цифри 2 – 8, кругова легенда: •MONE NO – DVC•PRVS•. Карбування; Діаметр – 19 мм; Вага – 0,90 г.;

65. Талер фальсифікат того часу (5857/5). Тевтонський орден в Пруссії. Фальшивий талер за зразком монет 1612 року. Аверс: у центрі зображено чоловіча постать у латах та в довгому плащі, що правою рукою підтримує великий меч, з

боків – шолом та щит, а навколо напис – В:МА G:PRVSS:ADMI : MAX:DG:AR:
Реверсі: у центрі лицар на коні, що тримає прапор, під конем дата – 1612, ще нижче герб; навколо, по колу зображено ще 14 гербових щитів з різноманітними зображеннями. б/м.; Діаметр – 30 мм; Вага – 7,26 г.

Знахідки монет за 2023 рік

Монети королівства Угорського

1. *Дуаріус*. (297 Н). Угорське королівство. Леопольд I. 1703 рік. Аверс: по центру двопільний угорський герб, що увінчаний короною, з боків герба літери К – В (знаки монетного двору); навколо напис: LEOP• DG•R•I•S•A•G•H•B•REX•. Реверс: у верхній половині, по центру – сидяча постать Божої Матері з дитятком Ісусом, що увінчані німбом, з боків літери Р – Н; знизу напис – DUARIUS 1703. Ag; діаметр – 15×16 мм; вага – 0,56 г.
2. *Квартінг*. (299 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембурзький. 1430–1437 років. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору; Реверс: корона. Cu; діаметр – 12×14 мм; вага – 0,22 г (Huszár, 586; С. II. 129).
3. *Обол*. (305 Н). Угорське королівство. Лайош II Ягелончик. 1516–1526 років. Аверс: по центру п'ятипільний герб: смуги – подвійних хрест – голови далматських левів – богемський лев, у центрі герба – гербовий щит із зображенням орла; навколо всього герба три розети. Реверс: по центру Мадонна, що в короні і увінчана німбом, а на право її коліні сидить дитятко Ісус, з двох боків літери К – G (знаки монетного двору). Ag; діаметр – 11×11,5 мм; вага – 0,20 г. (Huszár, 855; С. II. 314A).
4. *Парвус*. (306 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембурзький. 1387–1427 роки. Аверс: герб, навколо присутні літери – знаки монетного двору; Реверс: рівносторонній хрест, між сторонами якого містяться корони. Ag; діаметр – 9 до 10 мм, вага – 0,26 г (Huszár, 580; С. II. 125 A).
5. *Денар*. (307 Н). Угорське королівство. Янош I Заполья. 1528 рік. Ag. діаметр – 15×16 мм; вага – 0,41 г. (Huszár, 881; С. II. 331A).
6. *Монета*. (308 Н). Стан збереженості незадовільний, точна ідентифікація неможлива, на обох сторонах видимі внутрішні кругові обідки. Ag. діаметр – 15,5×16 мм; вага – 0,46 г.
7. *Денар*. (309 Н). Угорське королівство. Матяш I (?). Ag. діаметр – 16 мм; вага – 0,38 г. (Huszár, 718).
8. *Монета*. (312 Н). Угорське королівство. Стан збереженості незадовільний. АЕ. діаметр – 11×14 мм; вага – 0,15 г.

9. *Денар*. (313 Н). Угорське королівство. Рудольф. 1583 рік. Аг; діаметр – 14×15 мм; вага – 0,47 г (Huszár, 1059).
10. *Денар*. (314 Н). Угорське королівство. Владислав II Ягелончик. 1506 рік. Аг; діаметр – 15 мм, вага – 0,16 г (Huszár, 811).
11. *Денар*. (315 Н). Угорське королівство. Лайош II Ягелончик. 1525 рік. Аг; діаметр – 15 мм; вага – 0,53 г
12. *Денар*. (316 Н). Угорське королівство. Альберт. 1439–1440 років. Аг; діаметр – 15 мм, вага – 0,57 г (Huszár, 592).
13. *Денар*. (320 Н). Угорське королівство. Владислав I. 1444. Аг; діаметр – 17×18 мм, вага – 0,58 г (Huszár, 609).
14. *Денар*. (323 Н). Угорське королівство. Аг; діаметр – 14×14,5 мм, вага – 0,34 г
15. *Парвус*. (324 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембурзький. 1387–1427 роки. Аверс: герб, навколо присутні літери – знаки монетного двору; Реверс: рівносторонній хрест, між сторонами якого містяться корони. Аг; діаметр – 9,5×10 мм, вага – 0,29 г (Huszár, 580; С. II. 125 А).
16. *Обол*. (328 Н). Угорське королівство. Матяш I Корвін. 1471–1481 роки. Аверс: Мадонна; Реверс: герб. Аг; діаметр – 12 мм; вага – 0,30 г (Huszár, 728; С. II. 244).
17. *Квартінг*. (329 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембурзький. 1430–1437 роки. Аверс: подвійний хрест, з двох боків якого знаки монетного двору; Реверс: корона. Су; діаметр – 12 мм; вага – 0,25 г (Huszár, 586; С. II. 129).
18. *Парвус*. (336 Н). Угорське королівство. Сигізмунд I Люксембурзький. 1387–1427 роки. Аверс: герб, навколо присутні літери – знаки монетного двору; Реверс: рівносторонній хрест, між сторонами якого містяться корони. Аг; діаметр – 11 мм, вага – 0,23 г (Huszár, 580; С. II. 125 А).
19. *Денар*. (337 Н). Угорське королівство. Карл Роберт. 1338 рік. Аг; діаметр – 15 мм, вага – 0,52 г (Huszár, 495).

Монети королівства Польського

20. *Шеляг (солід)*. (310 Н). Королівство Польське. Казимир IV Ягеллон. 1446–1492 років. м.д. Гданськ. Аг; діаметр – 20 мм; вага – 0,94 г (Korický, 7204 – 7250).

Монети королівства Богемії

21. *Геллер*. (321 Н). Королівство Богемія. Владислав II. 1471-1516 роки. м.д. Кутна гора. Аг; діаметр – 14 мм, вага – 0,29 г

Монети графства Голландія

22. *Пенінг*. (335 Н). Нідерланди. Графство Голландія. Флоріс IV – Віллем II – Флоріс V. 1222 – 1243 – 1256 роки. Ag; діаметр – 12 мм; вага – 0,39 г.

Монети шведської окупації Балтії

23. *Драйтелькер* (301 Н). Шведська окупація Балтії. Густав II Адольф. 1633 рік. м. Ельблонг Аверс: п'ятипільний герб під короною, знизу номінал – 3, навколо напис: GVSADO – D·G·REX·S; Реверс: яблуко, в середині якого номінал – 24, під ним герб, з боків цифри 3 – 3, навколо напис: •MONE·NO· – ·REG·SVE·. Ag; діаметр – 19 мм; вага – 1,09 г (Коріску, 9613).

24. *Драйтелькер* (304 Н). Шведська окупація Балтії. Густав II Адольф. 1635 рік (монету карбовано посмертно наявними штемпелями на монетному дворі). м. Ельблонг Аверс: п'ятипільний герб під короною, знизу номінал – 3, навколо напис: GVSADO – D·G·REX·S; Реверс: яблуко, в середині якого номінал – 24, під ним герб, з боків цифри 3 – 5, навколо напис: •MONE·NO· – ·REG·SVE·. Ag; діаметр – 19 мм; вага – 0,70 г.

Монети Речі Посполитої

25. *Півторак*. (302 Н). Річ Посполита. Сигізмунд III Ваза. 1620 рік. Аверс: п'ятипільний герб під короною, знизу номінал – 3, навколо напис: SIGIS 3 D·G – REX P·M·D·L·; Реверс: яблуко, в середині якого номінал – 24, під ним герб «САС» (великий підскарбій Микола Данилович), з боків цифри 2 – -, навколо напис: •MONE·NO – REG·POLO·. Ag; діаметр – 19 мм; вага – 1,01 г.

Монети Австрії

26. *3 крейцери*. (303 Н). Австрія. Фердинанд II. 1630 рік. Ag; діаметр – 20,5 мм; вага – 1,54 г

ІЛЮСТРАЦІЇ

Таб. 1. Нумізматичні знахідки з розкопок Ужгороду за 2018 року

Таб. 2. Нумізматичні знахідки з розкопок Ужгороду за 2019 року

Таб. 3. Нумізматичні знахідки з розкопок Ужгороду за 2019 року

Таб. 4. Нумізматичні знахідки з розкопок Ужгороду за 2019 року

Таб. 5. Нумізматичні знахідки з розкопок Ужгороду за 2023 року